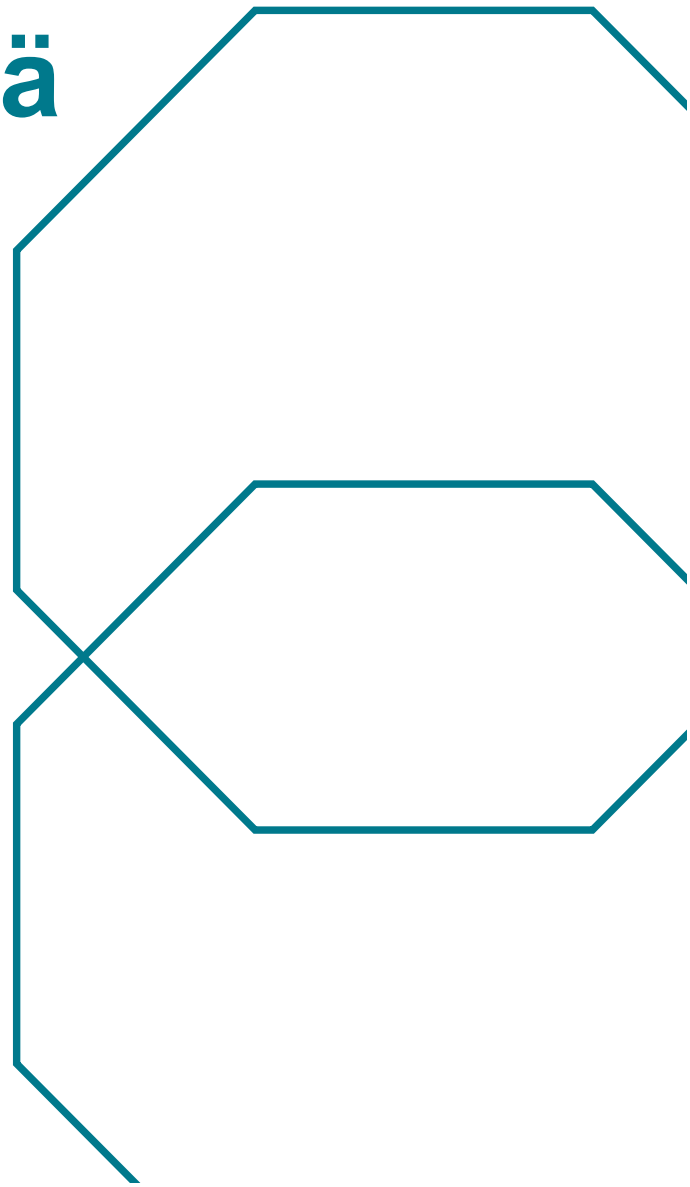

Ekologisen kestävyyden sanasto nuorisotyössä

Altiuksen työpapereita 3

Nuorisotutkimusseura ry. & Juvenia
Mikko Piispa & Minna Rauas

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2. Taustaa: mistä puhumme, kun puhumme ilmastonmuutoksesta?	3
3. Tutkimusasetelma ja analyysi: ekologisen kestävyuden sanasto ja nuorisotyö	5
3.1 Nuorisotyötä ja nuorisotyön toimijoita ohjaavat asiakirjat.....	5
3.2 Nuorisotyön perussuunnitelmat (NUPS).....	6
3.3 Nuorisotyöntekijöille suunnatut hankemateriaalit	8
4. Yhteenveto ja pohdinta	10
5. Lähteet	12

1. Johdanto

Hallitustenvälisen ilmastopaneelin IPCC:n raportti vuonna 2018 sekä sitä seurannut kansainvälinen nuorten ilmastoliikehdintä toi ilmastomuutoksen aivan uudella tapaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja poliittisille areenoille. Nuorten luoman paineen vuoksi aikuisyhteiskunta ja sen instituutiot joutuivat reagoimaan. Yhtäkkiä puheavaruus oli täynnä aiheeseen liittyvää käsitteistöä ja paikoitellen myös väittelyä siitä, millaista sanastoa ja mitä käsitteitä tulisi käyttää. Monenkirjava sanasto, jossa monesti puhutaan samasta asiasta eri sanoin tai eri asioista samoin sanoin, on levinnyt erilaisille yhteiskunnan areenoille, myös kasvatukseen.

Nuorten huoli ilmastomuutoksesta nousi ennätystasolle vuoden 2018 Nuorisobarometrissa (Myllyniemi & Kiilakoski 2019) ja pysyi esimerkiksi Nuorisobarometrissa 2021 vielä varsin korkealla tasolla (Kiilakoski & Laine 2022). Vuosina 2018–2019 tapahtuneeseen, nuorten ilmastoliikehdinnän ajamaan käännekohtaan (niin sanottuun “ilmastoheräämiseen”, esim. Piispa ym. 2021) reagoitiin eri tavoin myös kasvatusinstituutioiden taholta. Samalla nuorisotyössä ja sille likeisissä keskusteluissa, kuten nuorisotyön poliittisessa ohjauksessa ja suunnittelussa, ja toisaalta laajemmin kasvatukseen liittyvissä keskusteluissa, oli välttämätöntä reagoida ilmasto- ja ympäristöasioihin ainakin jollain tasolla. Näissä keskusteluissa valittiin joko tietoisesti tai tiedostamatta myös se sanasto, jolla asioista puhutaan, ja se, miten asioista puhutaan.

Tässä kirjoituksessa tarkastelemme sitä, millaista sanastoa ja käsitteistöä nuorisotyön parissa käytetään, kun puhutaan ekologisista kysymyksistä, kuten ilmastomuutoksesta ja siihen liittyvistä reaktioista. Tarve tälle analyysille nousi ensinnäkin siitä huomiosta, että aivan kuten ilmastokeskusteluissa laajemminkin, sanasto on hyvin monenkirjavaa ja ajoittain epätarkkaa, ja toisaalta siitä, että aivan kuten nuorisotyön käsitteistössä laajemminkin, sanasto on hyvin monenkirjavaa ja ajoittain epätarkkaa (jälkimmäisestä ks. Rauas & Kauppinen 2025).

2. Taustaa: mistä puhumme, kun puhumme ilmastomuutoksesta?

1990-luvulla koulunsa käyneet muistavat, että silloin monissa koulukirjoissa puhuttiin kasvihuoneilmästä (englanniksi greenhouse effect) tai ilmaston lämpenemisestä (global warming). Se, millaista sanastoa käytetään, ei ole yhdentekevää – mutta pitäisikö puhua ilmastomuutoksesta, ilmaston lämpenemisestä, ilmaston kuumenemisesta, ilmastokriisistä, ilmastohätätilasta vai ilmastokatastrofista? Vai tulisiko huomioida myös kiihtyvä luontokato ja muut aikamme viheliäiset (ympäristö)ongelmat ja puhua ekokriisistä, kestävyyskriisistä, antroposeenista tai monikriisistä? Entä riittäisikö ratkaisuksi kestävä kehitys, vihreä siirtymä tai kestävyysmurros vai tarvitaanko ekologinen jälleenrakennus, kohtuutaloutta tai syväekologiaa?

Jo sanaston ja käsitteiden moninaisuus vihjaa, että olemme hyvin monisyisen ongelman äärellä. Tutkimuskirjallisuudessa (esim. Schlosberg & Collins 2014) erilaisia lähestymistapoja ilmasto- ja ekokriisin ratkaisuun on pyritty jaottelemaan karkeasti ottaen kahteen pääkoulukuntaan. Ensinnäkin eräänlainen valtavirran lähestymistapa on *ekologinen modernisaatio* (ecological modernisation). Sen ytimessä on ajatus, että ilmastonmuutosta ja ekokriisiä voidaan ratkoa nykyisen taloudellisen ja poliittisen järjestelmän puitteissa. Ekologisessa modernisaatiossa ei tingitä kehityksen ja kasvun ideologioista, vaan oletetaan ja toivotaan, että ekologiset ongelmat ratkeavat teknologisten harppausten, kuten puhtaan energian käyttöönoton myötä ilman, että talouskasvusta tarvitsee luopua. Ekologisen modernisaation pääasiallinen ilmentymä – tai ainakin sen läheinen sukulainen – erilaisissa strategioissa, politiikka-asiakirjoissa ja yleistajuisessa puheessa onkin kestävä kehitys. Vaikka kestävä kehitys pitää sisällään ekologisen kestävyuden lisäksi taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden (esim. WCED 1987), on siitä paikoitellen muodostunut jonkinasteinen synonyymi sille, että voisimme pitää kiinni nykyisistä talousjärjestelmistä ja kasvusta samalla, kun hoidamme nimenomaisesti ekologisen kestävyuden kuntoon. Tämä ajattelumalli näkyy vahvasti myös poliittisessa päätöksenteossa – sikäli kun se on ekologisista asioista ylipäättään kiinnostunut.

Toinen tutkimuskirjallisuudessa tunnistettu lähestymistapa ongelmien ratkaisuun on *ilmasto-oikeudenmukaisuus* (climate justice). Sen ytimessä on ajatus, että nykyiset ilmasto- ja ympäristöongelmat ovat systeemisiä, eli niiden syyt ovat syvällä siinä, miten olemme yhteiskuntamme ja etenkin talousjärjestelmämme järjestäneet. Siksi ilmasto-oikeudenmukaisuusajattelussa vaaditaan laajempia ja syvällisempiä muutoksia. Samalla sen fokus on vahvasti siinä, että ekologisten ongelmien ohella on ratkottava myös sosiaalisia ongelmia: toisin sanoen muutosten ja siirtymän on tapahduttava paitsi ekologisesti, myös sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Kiinnostavaa ja tämän artikkelin kontekstissa huomionarvoista on myös se, että nuorten ilmastoliike vaatimuksineen on kiinnittynyt pikemminkin ilmasto-oikeudenmukaisuuden traditioon ja vaatinut systeemisiä muutoksia (ks. esim. Piispa ym. 2020; Bond ym. 2020; Martiskainen ym. 2020).

Yllä mainitun kahden sateenvarjon alle mahtuu monenlaisia nyanssieroja ja debatteja, mutta tässä yhteydessä niitä ei ole syytä esitellä tämän tarkemmin. Sen verran voidaan kuitenkin todeta, että esimerkiksi sana kestävyysmurros vaikuttaa ilmaantuneen jonkinlaiseksi silloittavaksi käsitteeksi. Siinä ei oteta kantaa siihen, jatkuuko ”kehitys” (eli kasvu) vanhaan tapaan, eikä siihen, miten radikaali murroksen on oltava. Kunhan saadaan yhteiskunnallinen murros, joka tekee yhteiskunnasta (ekologisesti) kestävämmän. Käytännön tasolla samanlaista silloittavaa logiikkaa on muun muassa siinä, kuinka juna maata pitkin matkustamisen (suhteellisen) ekologisenä välineenä vaikuttaa kelpaavan eri tavoin ilmastonmuutokseen ja sen ratkaisuihin suhtautuville yksilöille ja tahoille (Piispa 2022, 81).

Silloittava ja eri näkemyksiä sovitteleva on myös se tapa, jolla Nivala ja Ryyänen (2024) käyttävät sanaparia ekologinen kestävyys kasvatuksen ja pedagogiikan kontekstissa. Ekologinen kestävyys voidaan ymmärtää kapeasti vain yhdeksi kestävä kehityksen ulottuvuudeksi, taloudellisen sekä sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden ohella, ja kestävä kehitys kytkeytyy läheisesti ajatukseen talouskasvusta ja laajemmin länsimaiseen

kehitys- ja edistysuskoon (Nivala & Ryyänen 2024, 208). Nivala ja Ryyänen (mt.) katsovat, että kestävyuden käsitteen voi kuitenkin ”vallata takaisin” ja irrottaa kehityksen ajatuksesta. Silloin kestävyuden määritelmä palautuu ihmisten ja muun luonnon yhteiseen hyvinvointiin ja elämän ekologisen perustan elinvoimaisuuden vaalimiseen (mt., 213) – myös kasvatuksen kontekstissa. Sanaparin monikäyttöisyys piilee myös siinä, että ekologisen alle mahtuvat niin ilmasto- kuin muut ympäristökysymykset, kun taas kestävyydellä voidaan tarkoittaa yhteiskunnallista tavoitetilaa ilman, että tarvitsee määritellä, miten sinne päästään. Tässä hengessä teemme itsellemme tämän kirjoituksen läpäisevän sanastovalinnan: puhumme *ekologisesta kestävydestä* ja käytämme sitä eräänlaisena kompassina, kun jäljitämme tutkimusasetelmamme kannalta relevantteja keskusteluja ja niissä käytettyä sanastoa ja käsitteistöä.

3. Tutkimusasetelma ja analyysi: ekologisen kestävyuden sanasto ja nuorisotyö

Tässä artikkelissa tarkastelemme sitä, millaista sanastoa ekologisen kestävyuden kysymyksiin liittyen nuorisotyön poliittisessa ohjauksessa, organisoinnissa ja tutkimuksessa käytetään. Emme siis tarkastele nuorisotyön varsinaista kenttätöitä, vaan sitä, millainen sanasto ohjaa nuorisotyön periaatteita, suunnittelua ja tilastointia ikään kuin ylhäältä päin. Täten analysoimme:

1. Ohjaavia poliittisia ja periaatteellisia asiakirjoja (Suomessa muun muassa nuorisolaki ja VANUPO)
2. Nuorisotyön perussuunnitelmia (NUPS) ja muita kunnallisen nuorisotyön dokumentointivälineitä
3. Ekologisen kestävyuden kysymyksiin keskittyneitä nuorisotyön hankemateriaaleja

Lopuksi vertaamme tekemiämme havaintoja siihen, millaista sanastoa muissa aiheeseen liittyvissä keskusteluissa ja tutkimuksessa on käytetty.

3.1 Nuorisotyötä ja nuorisotyön toimijoita ohjaavat asiakirjat

Suomen nuorisolaissa (1285/2016) linjataan, että lain tavoitteena on edistää nuorten osallisuutta, edistää nuorten oikeuksien toteutumista ja parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisen lähtökohtina mainitaan muun muassa kestävä kehitys sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. Nuorisolain toteuttamista edistää puolestaan valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma eli VANUPO. Opetus- ja kulttuuriministeriön sivuilla tiivistetään, että se on ”lakisääteinen, valtioneuvoston nelivuotiskausittain hyväksymä poikkihallinnollinen ohjelma, jonka tavoitteena on edistää nuorten kasvu- ja elinoloja”. Toisin sanoen lain ja VANUPO:n kirjaukset ovat myös suomalaisen nuorisotyön kannalta keskeisiä ohjenuoria.

Vuoden 2020 (Rinteen ja Marinin hallitusten) VANUPO:ssa puhutaan muun muassa ilmastonmuutoksesta ja nuorten ilmastotoimijuudesta. Nuorisotyöhön liittyen keskeinen linjaus on, että sen avustuksissa ”otetaan läpäisevästi huomioon kestävä kehitys” (s. 32). Ylipäätään kyseisessä VANUPO:ssa kestävä kehitys mainitaan useampaan kertaan. Vuoden 2024 (Orpon hallituksen) VANUPO kirjaa nuorisotyön ekologisista kysymyksistä huomattavasti edeltäjänsä vähemmän. Esille nousee lähinnä nuorisotyön rooli nuorten tukemisessa liittyen muun muassa ilmastonmuutoksen aiheuttamiin tunteisiin.

Valtion nuorisopoliittiset ohjelmat heijastavat kulloisenkin hallituksen yleisiä linjauksia. Nelivuotista hallituskautta pidempiä nuorisotyön tavoitteita tuleekin etsiä muista dokumenteista.

Nuorisotyön ammattieettiset ohjeet julkaistiin vuonna 2011 ja ne on päivitetty vuonna 2019. Otsikon ”Nuorisotyössä toimitaan ympäristövastuullisesti” alla todetaan seuraavaa: ”Nuorisotyössä toteutetaan kestävä kehityksen periaatteita ja nuorisotyöntekijä valitsee toiminnoissa luontoa kunnioittavia, ekologisia vaihtoehtoja ja työmenetelmiä. Nuorisotyöntekijä kannustaa nuoria pohtimaan omia valintojaan ja niiden merkitystä ympäristölle.” (Rauas 2019.) Sanastossa huomio kiinnittyy ympäristövastuuseen ja kestävään kehitykseen.

Nuorisoalan (entinen Allianssi) kotisivuilta löytyy nuorisoalan toimintaa ohjaavien dokumenttien joukosta Kestävän kehityksen suunnitelma (Allianssi 2024). Siinä ”määritellään tavoitteet ja toimenpiteet kestävä kehityksen edistämiseksi Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssissa” ja tuodaan heti alussa esille, että suunnitelman pääpaino on ekologisen kestävyuden edistämässä. Suunnitelmassa eritellään erilaisia tavoitteita ja toimenpiteitä, mutta sanaston näkökulmasta ytimessä on (ekologinen) kestävä kehitys – joskin suunnitelmassa vilahtelee myös sellaisia termejä kuin ilmastokriisi ja kiertotalous.

3.2 Nuorisotyön perussuunnitelmat (NUPS)

Nuorisotyön perussuunnitelmat eli NUPSit saivat alkunsa 2010-luvun alkupuolella Kokkolan nuorisopalveluissa toteutetussa toimintatutkimuksessa. Tutkimusprosessissa työntekijät pitivät päiväkirjaa työstään. Tutkija Tomi Kiilakoski mallinsi tutkimustiedon pohjalta suhdeteorian, jossa kuvataan nuorisotyön tarkoitusta ja tehtävää nuoren erilaisten suhteiden vahvistamisen kautta. Yhtenä suhteenä suhdeteoriassa on nuoren suhde maailmaan, kulttuuriin ja luontoon. (Kinnunen 2015, 56–70.) Suhdeteorian osaset pohjautuvat nuorisotyöntekijöiden päiväkirjoihin.

Pystyimme analysoimaan 27 nuorisotyön perussuunnitelmaa. Näistä suurin osa löytyi avoimesti verkosta. Jotkin näistä NUPSista on tehty useamman kunnan yhteistyönä, jolloin eri kuntia näissä 27:ssä NUPSissa on ollut mukana yli 50. Lisäksi tiedossamme on noin 10 kuntaa, joissa on ollut vireillä NUPS-prosessi, mutta joiden NUPSija ei ainakaan vielä ole avoimesti saatavilla. Joka tapauksessa 27 saatavilla olleessa NUPSissa mukana olleet kunnat ovat keskenään erityyppisiä – eri kokoisia ja eri

puolilta Suomea – joten niistä voi saada kohtalaisen hyvän valtakunnallisen käsityksen nuorisotyön tehtävien jäsentämisestä.

Analysoimistamme NUPSeista noin 20:ssa puhutaan ympäristö-, luonto- ja kestävyysteemoista vähintään jollain tasolla – ”noin” siksi, että joissain tapauksissa maininnat jäävät yksittäisiin sanoihin, jolloin on hieman tulkinnanvaraista, voiko niitä laskea vai ei. Monisanaisemmin ja muutamassa tapauksessa suhteellisen perusteellisestikin näitä teemoja käsitellään noin 10:ssä NUPSissa.

Ekologisen kestävyys-teemat eivät kuitenkaan yleensä ole NUPSeissa keskeisessä roolissa – joskin muutamia poikkeuksiakin löytyy – vaan pikemminkin ne jäävät mainintojen tasolle. Sanaston suhteen toistuvat etenkin suhde luontoon/ympäristöön, luonnosta/ympäristöstä huolehtiminen, ympäristötietoisuus sekä kestävä kehitys. NUPS-prosessin suhdeteorian kohta 7 on ”Nuoren suhde maailmaan, kulttuuriin ja luontoon”. Tämä suhde toistuu sanataarkasti useammassa NUPSissa. Lisäksi monissa NUPSeissa kerrotaan, että niiden suunnittelussa ohjenuorana on ollut nuorisolaki sekä alan ammattieettiset ohjeet. Nämä taustavaikuttimet ovatkin selvästi nähtävillä monien NUPSien sanamuodoissa koskien ekologisen kestävyys-teemoja.

NUPS-prosessien taustalta voidaan vielä lisätä, että nuorisotyö on perinteisesti ollut toiminnallista, eikä sitä ole niinkään sanoitettu, ja juuri nuorisotyön sanoittamiseen ja käsitteellistämiseen NUPS-työkalu on jossain määrin kehittynytkin (Kauppinen 2025). Tätä taustaa vasten on luontevaa, että sanastoon ovat vaikuttaneet saatavilla olevat kirjaukset ja periaatteet muun muassa valtakunnantason laista ja asiakirjoista, tutkimuksesta ja NUPS-työn pohjamateriaaleista.

Mielenkiintoinen havainto NUPSeista on myös se, että niissä ei esiinny käytännössä lainkaan käytännöllisen nuorisotyön toimintoja, joissa olisi välitön ja sanallistettu kytkös ekologisen kestävyys-teemoihin. Erytisen huomionarvoista tämä on sikäli, että yleensä nuorisotyössä on valtava määrä erilaisia käsitteitä toimintoille, kuten etsivä nuorisotyö, avoin nuorisotilatoiminta, digitaalinen nuorisotyö tai sateenkaareva nuorisotyö (Rauas & Kauppinen 2025). Sen sijaan ainakaan NUPSeista ei löydy sellaista sanastoa kuin ekologinen nuorisotyö tai ilmastonuorisotyö, lähimmäs tulevat luontotoiminta ja luontoretket. Toisin sanoen ekologinen kestävyys, joka sanallistetaan esimerkiksi kestävä kehityksen, lähiympäristöstä huolehtimisen tai ympäristökasvatuksen kautta, on NUPSeissa mahdollisesti taustalla vaikuttava lähtökohta, suhde tai päämäärä, mutta sen avulla ei (ainakaan NUPSeissa) suoraan sanallisteta toiminnan muotoja.

Sama havainto on nähtävissä yleisesti nuorisotyössä käytettävissä käsitteistöissä. Kun tilastointijärjestelmistä ja nuorisotyön perussuunnitelmista irrotetaan eri kuvaukset nuorisotyön toiminnoista ja niiden jäsentämisestä saadaan 544 erilaista käsitettä (ks. Rauas & Kauppinen 2025), mutta näissä ei ole ekologiseen nuorisotyöhön tai ilmastonuorisotyöhön liittyvää käsitteistöä. Lähimmäksi päästään eläinavusteisessa nuorisotyössä ja puistoruokailussa. Sen sijaan listalta löytyy useita toimintoja, jotka luultavasti sisältävät luontoon tai ekologisuuteen liittyviä teemoja kuten retki-, leiri- ja elämystoiminta, ulkotoiminta, lomatoiminnat ja kesätoiminnat. Lisäksi on mahdoton arvioida miten ekologiaan liittyvät asiat ovat esillä esim. teemailloissa, toiminnallisissa ja luovissa

menetelmissä, nuorten vaikuttamista tukevassa toiminnassa tai vaikka harrastustoiminnassa. Kunnallisen nuorisotyön valtakunnallisissa tilastointijärjestelmissä NuoDossa ja Kompassissa kerätään tietoa nuorisotoiminnan sisällöistä. NuoDossa 19 sisältötunnisteen listalla on valittavana vaihtoehto “Luonto, ilmasto ja ympäristö”. Kompassijärjestelmästä ei löydy valtakunnallista teemaa kuvaavaa sisältötunnistetta, mutta ryhmien nimissä on kuntien itsensä lisääminä joitakin teemaan liittyviä ryhmiä kuten “luonnonhoitotyöt” “luontokerho” “luontoyksilövalmennus”. Yhtä kaikki, toisin kuin lukuisille muille nuorisotyön käytännön toiminnoille, ekologiseen kestävyysliikkeen liittyville toiminnoille ei vaikuta olevan suoraa ja vakiintunutta käsitteistöä.

Järjestöissä tapahtuvalla nuorisotyöllä ja yksittäisillä hankkeilla voi olla tarkemmin, eksplisiittisemmin ja erityisemmin ekologisen kestävyysliikkeen teemoihin liittyviä taustoja ja tavoitteita. Onkin syytä katsoa myös näissä esiintyvää sanastoa.

3.3 Nuorisotyöntekijöille suunnatut hankemateriaalit

Erilaisia koulutusmateriaaleja nuorten parissa työskenteleville kasvattajille ilmestyi etenkin 2020-luvun taitteessa varsin runsaasti. Monet niistä olivat erilaisten hankkeiden parissa työstettyjä. Tuolloin nuorten ilmastoliikkeen aiheuttama paine oli vielä tuore ja esimerkiksi nuorten ilmastoahdistuksesta puhuttiin julkisuudessa runsaasti (ks. esim. Pihkala & Piispa 2020). Lisäksi VANUPO:n 2020 kirjaus siitä, että nuorisotyön rahoituksessa huomioidaan kestävä kehitys, saattoi vaikuttaa myös aiheeseen liittyvien hankkeiden runsauteen – joskin on huomattava, että hankkeiden rahoittajina oli muitakin kuin julkisia toimijoita, kuten yksityisiä säätiöitä.

Erilaisia hankkeita löytyy hakutoimintojen (kuten hakusanoilla ilmasto, nuorisotyö, kestävä kehitys, ympäristökasvatus jne.) avulla muun muassa MAPPA.fi-sivustolta. Osa materiaaleista on ensisijaisesti opettajille tai yleisesti ottaen “kasvattajille” suunnattuja, joita toki myös nuorisotyöntekijät voivat hyödyntää. Tähän analyysiin poimimme kuitenkin viisi koulutusopasta tai -materiaalia, joissa nuorisotyö ja sen tekijät erikseen mainitaan kohderyhmänä.

Nuorten Akatemian Ilmastoajatuksia – Opas nuorisotyön ilmastokasvatukseen on nimensä perusteella nimenomaisesti nuorisotyöntekijöille tehty. Oppaassa on tietoa ilmastonmuutoksesta, ilmastotunteiden käsittelystä ja ilmastotoiminnasta. Sanaston suhteen mielenkiintoista on ilmastokasvatuksen määrittely: “Ilmastokasvatus on yksi ympäristökasvatuksen, kestävä kehityksen kasvatuksen ja ekososiaalisen sivistyksen osa-alue” (s. 7). Ilmastokasvatuksen tavoitteiksi kerrotaan “kestävän tulevaisuuden rakentaminen, osallistumisen vahvistaminen sekä vaikuttamisen taitojen harjoittelu niin yhteiskunnallisella kuin arjen ja omien valintojenkin tasolla” (s. 7). Oppaassa puhutaan myös kestävästä tulevaisuudesta, kestävyyshaasteista, kestävästä elämäntavoista ja ilmastokestävydestä, kun taas esimerkiksi ilmasto-oikeudenmukaisuutta ei mainita. Toisaalta oppaassa muistutetaan myös, että ilmastonmuutos on suuri ja monisyinen ilmiö ja ilmastokasvatus kytkeytyy aina “globaaliin ongelmavyyhtiin”. Lisäksi oppaassa on runsaasti sanastoa nuorisotyön käytännön toiminnan muodoista, kuten yleisellä tasolla ilmastokeskustelu, ilmastotoiminta, ilmastovaikuttaminen ja ilmastotapahtumat. Näihin

tarjotaan ideoita ja etenkin ilmastotoiminta esitellään avoimena käsitteenä, jonka konkreettista sisältöä voi tapauskohtaisesti miettiä. Tarkemmin sanallistettuja toiminnan muotoja ovat muun muassa ilmastokahvila, hävikkiruokailta ja kaupunkiviljely.

Toinen suoraan nuorisotyöntekijöille suunnattu materiaali on Luonto-liiton Hämeen piirin tuottama *Ympäristökasvatusta ja -toimintaa nuorisotyössä*. Siinä huomio keskittyy käytännön ilmasto- ja ekotekoihin sekä osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen kehittämiseen. Sanastossa esiintyvät muun muassa kestävä tulevaisuus, luontosuhde ja kiertotalous. Toiminnan muotoina mainitaan muun muassa ympäristötaide, luontokuvaaminen ja kasvisruoan kokkailu.

Eettisen kaupan puolesta ry (Eetti) on koonnut paketin *Nuorten kestävyysteot: opas opettajille ja nuorisotyöntekijöille*. Siinä esitellään kestävyyskasvatusta, jonka kerrotaan palautuvan Agenda 2030:n kestävä kehityksen periaatteisiin, ilmastonmuutosta ja ilmasto-oikeudenmukaisuutta sekä kiertotaloutta. Lopuksi oppaassa esitellään käytännön toiminnan muotona kestävyysteot-niminen työpajamalli. Ilmasto-oikeudenmukaisuutta käsittelevässä osiossa kerrotaan ilmastonmuutoksen olevan globaalinen oikeudenmukaisuuden kysymys, kun taas kiertotaloutta esitellään yhtenä ratkaisuna kestävyys- ja oikeudenmukaisuuskysymyksiin.

Ympäristö ja tulevaisuus mielessä -hankkeessa tuotettu *Pieni opas ympäristötunteisiin – tietopaketti nuorten kanssa toimiville* on suunnattu kaikille nuorten parissa toimiville, ja yhtenä esimerkkinä mainitaan nuorisotyöntekijät. Sanaston suhteen paketti keskittyy nimensä mukaisesti ympäristö- ja ilmastotunteisiin ja niiden käsittelyyn. Tekstissä kyllä määritellään tiiviisti esimerkiksi ilmastonmuutos, mutta esimerkiksi kestävä kehitys ei mainita kertaakaan. Toisin sanoen fokus on vahvasti mielessä, mielenterveydessä ja tunteissa. Lisäksi oppaassa esitellään erilaisia harjoitteita, joista nuorten kanssa työskentelevät voivat ottaa ideoita työhönsä.

Maan ystävien julkaisema *Tuumasta toimeen. Globaalia ympäristökasvatusta toiminnallisesti – kasvattajan opas* on sekin suunnattu kaikille kasvattajille, mutta yhtenä esimerkkiryhmänä mainitaan nuorisotyöntekijät. Opas on ensinnäkin siitä huomionarvoinen poikkeus, että se on julkaistu jo vuonna 2013. Siinä on kuusi erilaista teemaa – ylikulutus, ilmasto-oikeudenmukaisuus, ruokavalinnat, vaatehuone, lähiluonto ja vaikuttaminen – ja niihin liittyvät työpajaehdotukset. Työpajaosuuksissa on käytännön toimintaan liittyviä ehdotuksia, kuten vastamainostyöpaja, polkupyörien keväthuolto ja kasvisruokakokkailu. Opas onkin pitkälti käytännönläheinen, mutta etenkin ilmasto-oikeudenmukaisuutta käsittelevä osuus käsittelee ilmastonmuutoksen ja sen ratkaisujen systeemisiä ja sosiaalisia puolia. Toisekseen opas on siitäkin poikkeuksellinen, että se kiinnittyy selkeästi lähemmäs ilmasto-oikeudenmukaisuutta painottavaa lähestymistapaa ja sanastoa, eikä niinkään kestävä kehityksen traditioon.

Hankemateriaaleista voidaan todeta, että etenkin 2020-luvun taitteen paikkeilla ilmestyneet materiaalit peilaavat aikaansa: ilmastoon liittyvä sanasto, kuten ilmastoahdistus, ilmastotoiminta ja ilmastotoivo ovat näkyvässä asemassa. Yleisesti sanasto on kirjavaa, eikä aina erityisen täsmällistä. Kestävyys-käsitettä käytetään suhteellisen usein ja yleisluontoisesti. Huomionarvoista on myös se, että ilmasto- ja ympäristökysymyksiin

keskittyneitä toiminnan muotoja nimetään erikseen (kuten ilmastokahvila tai ympäristötaide). Tässä on selvä ero kunnallisen nuorisotyön dokumentointeihin, joista joutuu paikoitellen arvuuttelemaan, onko jossakin toiminnassa ollut ekologisen kestävyuden ulottuvuutta vai ei.

4. Yhteenveto ja pohdinta

Ekologisen kestävyuden kysymykset ovat nousseet viime vuosina nuorisotyöhön muun muassa siten, että hankkeet ja niiden parissa tuotetut materiaalit ovat runsastuneet. Samoin esimerkiksi vuoden 2020 VANUPO:ssa näkyvät nuorten ilmastoliikkeen tuottama paine.

Nuorisotyötä ei perinteisesti ole niinkään sanallistettu, vaan se on tapahtunut toiminnan kautta. Toisaalta nuorisotyön käsitteistö, silloin kun sitä tarvitaan ja käytetään, on usein polveilevaa ja siinä on päällekkäisyyksiä – käytännössä samasta asiasta saatetaan puhua lukuisilla erilaisilla käsitteillä. Ympäristöön ja luontoon liittyvistä teemoista ja niiden toteuttamisesta kuitenkin kirjataan vaihtelevasti. Toisaalta luontoa on perinteisesti hyödynnetty suomalaisessa nuorisotyössä kokemuksellisenä ja elämyksellisenä oppimisympäristönä (Nieminen 2008, 31; Nieminen 2025) ja maapallo ja sen luonto nähdään nuorisotyön eetoskassa (Cederlöf 2017) – jossain määrin kyse voi olla siitä, että toimintoja ei osata sanallistaa ekologisen kestävyuden kautta. Näin siitä huolimatta, että nuorisotyön ammattilaisille on soviteltu vastuullisen kuluttamisen haastajan roolia (esim. Lundbom & Eskelinen 2017).

Kunnallista nuorisotyötä on 2000-luvulla jäsennetty tutkimuksiin perustuen eri tavoilla ja eri lähtökohdista. Näissä jäsennyksissä ja käsitteistöissä ekologiset, luontoon tai ympäristöön liittyvät sanoitukset eivät nouse keskeiseen rooliin. (Rauas & Kauppinen 2025.) Toisaalta Juha Nieminen arvioi omassa teoreettisessa mallissaan, että yleisten määriteltyjen tehtävien lisäksi nuorisotyöllä saattaa olla myös tiedostamattomia tai tarkoittamattomia tehtäviä eli piilofunktioita. Ympäristö- ja ilmastokasvatus saattaa olla yksi tiedostamaton piilofunktio, joka ainakin kunnallista nuorisotyötä sanoitettaessa saattaa jäädä pimentoon. Voi myös olla, että toiminnot, joissa on ekologista pohjavirettä, sanoitetaan ennemmin vakiintuneemman sanaston kautta – esimerkiksi yhdenvertaisuuden tai osallisuuden. Tämä jää kuitenkin (kenties optimistisen) spekuloinnin tasolle ja myöhempään yhteyteen tarkemmin selvitettäväksi.

Näitä taustoja vasten ei ole ihme, että nuorisotyössä, ainakin siihen liittyvissä periaatteissa ja suunnitelmissa, ekologisen kestävyuden käsitteistö ja sanasto – silloin kun sitä esiintyy – ei ole yleensä erityisen radikaalia. Sanasto kytkeytyy paljolti kestävä kehityksen periaatteisiin ja puheparteen. Nuorisotyön perussuunnitelmissa huomio keskittyy lisäksi usein siihen, mitä nuorisotyössä käytännössä tehdään, ja siten esimerkiksi suhde lähiluontoon ja ympäristöstä huolehtiminen mainitaan. Globaalille tai teoreettiselle tasolle harvemmin kurotellaan. Lisäksi ainakin nuorisotyön hankemateriaaleista nousee selvästi esille ilmasto- ja ympäristökysymyksiin liittyvien tunteiden, kuten ilmastoahdistuksen käsittely – tässä näkyvät kyseisten aiheiden ajankohtaisuus vuosikymmenen vaihteessa. Ilmastoheräämisen tuottama ilmiö, jossa ekologisiin kysymyksiin ja etenkin

ilmastonmuutokseen reagoitiin varsin yhtäkkiä ja nopeasti, saattaa näkyä myös siinä, että sanasto on ajoittain rönsyilevää.

Kasvatustieteiden piirissä puhutaan usein ekososiaalisesta kasvatuksesta tai ekososiaalisesta sivistyksestä (esim. Värri 2018; Keto ym. 2022), tai yleisesti ekologisesta kestävyydestä jättäen kehitykseen liittyvät kytkökset pois (Nivala & Ryyänen 2024). Kansainvälisessä nuorisotyötä koskevassa tutkimuksessa on puhuttu muun muassa ekopedagogiikasta ja vapaasti suomentaen planetaarisesta oikeudenmukaisuudesta (Earth justice) (Cooper ym. 2024). Tiivistäen voisi todeta, että tutkimuskeskusteluissa usein irrottaudutaan valtavirtaisesta kestävästä kehityksen dogmista, jättäen ainakin kehitykseen kytkeytyvä kasvun ajatus pois. Siten ne sijoittuvat ylätasolla ilmasto-oikeudenmukaisuusajattelun kylkeen ekologisen modernisaation sijaan.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) määrittelevät kestävyystavoitteita perusteellisemmin ja kunnianhimoisemmin kuin esimerkiksi nuorisolaki tai nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus. Niissä puhutaan yhtäältä kestävästä kehityksestä, mutta myös ekososiaalisen sivistyksen välttämättömyydestä. Vaikka tämä voitaisiin tulkita koulukuntien läikähtelyksi päällekkäin, ylipäätään teoreettinen viitekehys ja siten myös sanasto ovat teoreettisesti valveutuneempia kuin nuorisotyöhön liittyvissä asiakirjoissa. Mutta kuten todettua, nuorisotyössä sanastonmuodostus on enemmän alkutekijöissään. Lisäksi tulee huomioida kyseisten toimialojen erilainen lakiin perustava lähtökohta. Nuorisotyötä ohjaa nuorisolaki, joka puitelakina toimii yleisluonteisena jättäen liikkumanvaraa toteutukselle. Perusopetuslaki on yksityiskohtainen säädös, joka velvoittaa toimijoita sellaisenaan.

Havaintoja voidaan summata seuraavasti. Kasvatukseen liittyvissä keskusteluissa, kuten oikeastaan yhteiskunnallisissa keskusteluissa laajemminkin, on nähtävissä kaksi ”kaistaa” tai koulukuntaa: 1) vahva ja leveä kestävästä kehityksen kaista, joka on edelleen valtavirtainen, mutta jossa sanastossa on enemmän vaihtelua ja epätarkkuuksia; 2) kapeampi mutta intensiivinen ja teoreettisesti valveutuneempi ekososiaalisen sivistyksen ja ilmasto-oikeudenmukaisuuden kaista. Kestävästä kehityksen kaista on tavallaan status quon mukainen, mutta myös sellainen, johon vielä kehitysvaiheessa olevalla kentällä ja sen toimintaperiaatteissa lienee helpompi tarttua. Se on hegemoninen, ja lisäksi voisi arvella, että kestävästä kehityksen periaatteita ja käsitteitä hyödynnetään ja tulkitaan väljästi, tai niitä ei sen kummemmin reflektoida. Toisin sanoen kestävä kehitys on eräänlainen kohtuullisen harmiton ja yleispätevä synonyymi ympäristö-/ilmastomyönteiselle toiminnalle.

Ekososiaalisen sivistyksen kaista tähtää perusteellisempaan ja pitkäjänteisempään muutokseen, samoin kuin aktivismin piirissä tunnistettu ilmasto-oikeudenmukaisuutta painottava näkökulma. Näillä onkin selkeää sukulaisuussuhdetta, sillä niiden taustalla on ajatus kestävästä kehityksestä tai ekologisesta modernisaatiota perustavanlaatuisemmasta systeemisestä ja kulttuurisesta muutoksesta. Samalla ne haastavat valtavirtaista keskustelua ja tuottavat tietoa ja välineitä sellaisille yksilö- ja yhteisötoimijoille – esimerkiksi omistautuneille nuorisotyöntekijöille – jotka haluavat perehtyä syvällisemmin ekologisen kestävyuden kysymyksiin.

Kuten todettua, sanaparilla ekologinen kestävyys on se neutraali puoli, että siinä ei oteta kantaa, miten tuo kestävyys saavutetaan. Hieman vastaava silloittava käsite on kestävyysmurros – se alleviivaa, että muutoksen on tapahduttava, mutta keinot jäävät jälleen avoimeksi, ikään kuin keskusteltavaksi ja avoimeksi yhteisen maaperän löytymiselle. Siten nämä käsitteet voivat olla käytännöllisiä, ja kun nuorisotyö on leimallisesti jokapäiväistä ja käytännöllistä, ehkä juuri tällaiset avoimet käsitteet voivat toimia parhaiten nuorisotyön ohjauksessa ja suunnittelussa. Silloin se, miten nuorisotyötä käytännössä toteutetaan, jää enemmän “kentän” toteutettavaksi. Toisaalta nuorisotyön kentällä ei ehkä ole väliä sillä, mitä käsitteitä käytetään, ja että kuinka tarkasti nuorisotyöntekijät ne omaksuvat. Kenties olennaisempaa on se, miten päätöksenteon ja organisoinnin tasolla asioita käsitellään, opitaan, suunnitellaan ja sisäistetään. Tässä kohtaa ajatus ekososiaalisesta nuorisotyöstä ja esimerkiksi ekososiaalisen sivistyksen tarjoama pedagoginen työkalupakki voi auttaa siinä, että vaikka nuorisotyötä kutsutaan edelleen nuorisotyöksi, sitä kehitetään suuntaan, jossa ekososiaalisuus on sisäänrakennettua. Sanaston ja käsitteiden voidaan ajatella valuvan kentälle, mutta niitä ei välttämättä toisteta siellä. Lisäksi voidaan pohtia sitä, onko nuorisotyön sanastossa ja puhutavoissa pyrkimystä löytää joku silloittava tai oma ratkaisu, vai pohjaako se (osin sattumanvaraisesti) olemassa oleviin puhetapoihin. Oletettavaa on, että nuorisotyö hyötyisi yhteisistä käsitteistä (ks. Rauas & Kauppinen 2025) myös ekokysymysten suhteen.

5. Lähteet

Allianssi (2024) *Kestävän kehityksen suunnitelma*.

<https://nuorisoala.kuvat.fi/kuvat/Asiakirjat/Nuorisoalan+toimintaa+ohjaavat+dokumentit/Allianssin+kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+suunnitelma.pdf> (viitattu 12.1.2026).

Bond, Sophie & Thomas, Amanda & Diprose, Gradon (2020) Making and unmaking political subjectivities: climate justice, activism, and care. *Transactions of the Institute of British Geographers* 45 (4), 750–762.

Cooper, Trudi & Corney, Tim & Gorman, Jamie (2024) Youth Work for People and Planet: Integrating Insights from Ecopedagogy into Youth Work. *Youth* 4(2), 735–744.

<https://doi.org/10.3390/youth4020049>

Cederlöf, Petri (2017) Eetos, ihminen ja etiikka - näkökulmia nuorisotyöstä ja nuorisotyölle.

Teoksessa Tommi Hoikkala & Johanna Kuivakangas (toim.) *Kenen nuorisotyö?*

Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet. Helsinki:

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 196. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-456-279-9>, 52-74.

Kauppinen, Eila (2025) Nuorisotyön opetussuunnitelma

NUPS. <https://nuorisotutkimus.fi/tutkimus/osaamiskeskustutkimus/nups/> (viitattu 12.1.2026).

Keto, Sami & Foster, Raisa & Pulkki, Jani & Salonen, Arto O. & Värri, Veli-Matti (2022) Ekososiaalinen kasvatus: Viisi teesiä ratkaisuehdotuksena antroposeenin ajan haasteeseen. *Kasvatus & Aika* 16(3), 49–69. <https://doi.org/10.33350/ka.111741>

Kiilakoski, Tomi & Laine, Riku (2022) Tilasto-osio. Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 9–92.

Kinnunen, Viljami (2015) Nuorisotyön tavoitteet ja perustat. Teoksessa Tomi Kiilakoski, Viljami Kinnunen & Ronnie Djupsund (toim.) *Miksi nuorisotyötä tehdään? Tietokirja nuorisotyön perussuunnitelmasta*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja 5 & Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 169, 56-70.

Kivijärvi, Antti (2012) Nuorisotoimien kehittämistyö monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Yksinäisestä puurtamisesta kohti toimivia rakenteita ja verkostoja. Teoksessa Katja Komonen & Leena Suurpää & Markus Söderlund (toim.) *Kehittyvä nuorisotyö*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 128. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 299–314.

Lundbom, Pia & Eskelinen Teppo (2017) Nuorisolaisten kanssakulkijina, globaalina puurtajana. Teoksessa Tommi Hoikkala & Johanna Kuivakangas (toim.) *Kenen nuorisotyö? Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 196. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-456-279-9>, 315-319.

Martiskainen, Mari & Axon, Stephen & Sovacool, Benjamin & Sareen, Siddhart & Furszyfer Del Rio, Dylan & Axon, Kayleigh (2020) Contextualizing climate justice activism: knowledge, emotions, motivations, and actions among climate strikers in six cities. *Global Environmental Change* 65 (2020) 102180.

Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2019) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoneuvosto, 9–112.

Nieminen, Juha (2008) Vastavoiman hahmo - nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76, 21–43.

Nieminen, Juha (2025) Luontokäsitys ja -suhde nuorisotyön käsikirjoissa 1940–1960-luvuilla. (2025). *Kasvatus & Aika*, 19(3), 6–25. <https://doi.org/10.33350/ka.142952>

Nivala, Elina & Rynänen, Sanna (2024) *Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillistä yhteiskuntaa ja kestäväää elämää*. Helsinki: Gaudeamus.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/25/tiedot> (viitattu 10.3.2025).

Pihkala, Panu & Piispa, Mikko (2020) Ilmastoahdistusta potevat kaikenikäiset. *Helsingin Sanomat*, Vieraskynä 21.2.2020. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006413915.html> (viitattu 21.3.2025).

Piispa, Mikko (2022) *Liikkuvia utopioita, hidastamisen politiikkaa. Tutkimus nuorista liikkeessä ilmastokriisin ajassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja. Akateeminen väitöskirja.

Piispa, Mikko & Kiilakoski, Tomi & Ojajärvi, Anni (2021) Mikä ilmastoliike? Nuorten ilmastoaktivistien poliittinen toimijuus ja ilmastokeskustelut. *Nuorisotutkimus* 39 (2), 8–26.

Piispa, Mikko & Ojajärvi, Anni & Kiilakoski, Tomi (2020) *Tulevaisuususkko hukassa? Nuoret ilmastoaktivistit ja keskustelu tulevaisuudesta*. Muistio. Helsinki: Sitra. <https://www.sitra.fi/wp-content/uploads/2020/11/tulevaisuususkko-hukassa.pdf> (Viitattu 18.11.2025.)

Rauas, Minna (2019) Pieniä tekoja, suuria asioita. Nuorisotyön eettinen näkökulma. https://www.nuoli.info/wp-content/uploads/2024/12/Pienia_tekoja_kirja_2_painos_verkko-pakattu.pdf (viitattu 25.11.2025).

Rauas, Minna & Kauppinen, Eila (2025) Nuorisotyön käsiteviidakko. Työpaperi / Osaamiskeskus Altius. Nuorisotutkimusseura. Saatavilla: [nuorisotyön-kasiteviidakko-tyopaperi.pdf](#) (25.11.2025).

Schlosberg, David & Collins, Lisette B (2014) From environmental to climate justice: climate change and the discourse of environmental justice. *WIREs Climate Change* 5, 359–374.

Väri, Veli-Matti (2018) *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.

WCED (1987) *Our Common Future. From One Earth to One World. Report of the World Commission on Environment and Development*. YK. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (Viitattu 18.11.2025.)